

Nuri Bilge Ceylan'dan yine ödüllü ve tartışma yaratan bir film: **Bir Zamanlar Anadolu'da**

Bunaltı sanatı ve kapana kısılan umut

Bugünün sanatında ne yaşıyor? Bugünün sinemasında... Edebiyatında... Tiyatrosunda... Giderek bir sıkışma, dar alana kısıtılma! Nuri Bilge Ceylan'ın ödüllü son filmi "**Bir Zamanlar Anadolu'da**", benzeri sıkıntıya düşmüş anlamlı bir örnek...

BERIVAN KAYA

Yaşama özden bakamayanların, içindeki hareketi, umudu, devinimi algılamayanların ortaya koyduğu bir bunaltı sanatı. Şimdilerin modası bu! Sanatsal etkinliklerin tamamına yönelik bir saptama değil elbette bu. Dünya savaşları gibi büyük yıkım dönemlerinde ortaya çıkan yığımsal karamsarlık, sanatı toplum dinamizminden koparıp varoluşsal sorunların dar çerçevesine indirgemiş zaman zaman. Bugünse, görünürde dünyayı ekseninden kaydıran, insanlığı teslim alan büyük savaşlar yok... Fakat daha kötüsü var! Şimdinin insanlığı çok daha derinden teslim alınmış ve kapana kısılmış durumda. Salt tüketim zevkine odaklanmış, sınıfsal sorunlarına duyarsızlaştırılmış, örgüt-süzleştirilmiş, bilimden, düşünceden, doğadan uzaklaştırılmış yığınlar dünyasında, nasıl bir sanattan söz edilebilir? Düşünme, gerçekleri görme yetileri ve ruhları elinden alınmış insanlık ile aynı sistem koşullarında doğan ve gelişmeye çalışan sanatçı arasında nasıl bir ilişki vardır?

Bugünün sanatının halktan kopuk dar bir alana sıkışmasında ve bunaltıya dönüşmesindeki temel neden bu soruda yatmaktadır. Satışa odaklanmış popülist ve geri çalışmaları bir kenara bırakırsak, sanatsal açıyla üretilmiş az sayıda çalışmanın birçoğunun genel akibeti de postmodernizmin açtığı bunaltı ve umutsuzluk kuyularına düşmek ve oradan beslenmek olmuştur. Bu bunaltıya kaynaklık eden temel sorun, gerçekliğin nesnel algı ve yorumunun yapılma becerisinin ortadan kalkmış olmasıdır. Sanatçı çağının

eskien otopsi bıçaklarına... İşte Nuri Ceylan'ın yarattığı sıkıntı da burada: tükenmişlik ve umutsuzluk insanların yazgısı gibi... Oysaki yaşamın ve insanın doğasında tam tersidir durum; her şeye rağmen

gerçekliğine artık sadece tanıklık yapıyor, olguların fotoğrafını çekiyor. Neden sonuç ilişkisi yok, bağıntı yok, anlam yok, düşünce yok. Oysaki gerçeklik, bağlı olduğu toplum, siyaset, hukuk, kültür, ekonomi, otorite ilişkileri ortaya konulmadan bir fotoğraf olarak verildiğinde yanılığın ve tekrardan başka bir şey ifade etmiyor. Yanılgı ve tekrarsa sanatsal özü bozuyor çünkü yaşamın özünü iskalyor, olguları bağıntının devinimi ve coşkusu dışına çıkarıp durağanlaştırıyor, insanın yaşama itkisi olan umudu öldürüyor; halkın bıkmılık ve sıkıntı duyacağı; doğal olarak uzak duracağı bunaltı eserleri yaratıyor.

Yeni bir anlama ulaşmak

Nuri Bilge Ceylan'ın son filmi "**Bir zamanlar Anadolu'da**" da her ne kadar ödül sahibi de olsa, benzeri sıkıntıya düşmüş. Bir Anadolu kasabasında işlenen cinayetten sonra,

bozkırın uzak bir yerine gömülmüş maktülü arama çalışmalarını yürüten kişilerin insan hallerini konu alıyor film. Savcı, doktor, komiser karakterleri başta olmak üzere katip, zanlı, jandarma, polis memurları, kazma kürekçiler, muhtar, otopsi görevlisi tipleriyle çeşitli insanlık durumlarına tanıklık ediyoruz. Rütbeleri, kariyerleri farklı; zanlı dışında her biri devletin hizmetinde olan bu kişiler, görevlerinin ezintisi ve güncel yaşantılarının sorunları, kaygıları arasında bir var oluş sıkıntısı yaşamaktadırlar. Üstüyle rekabet, sinsi çekişmeler, altındaki ezme, güç kullanma, güce imrenme, üstünlükçülük, bürokratik beceriksizlik gibi insana dair zor hallerin yansımaları... Aynı zamanda bu insanların kendi yaşamsal dertleri var: Komiser hasta çocuğuna takıntılı; savcı intihar eden kansına, doktor ayrıldığı karısına, muhtar köyün yapılmayan işlerine, otopsi görevlisi

umut hep vardır, insanlar ve toplumlar umutsuz yaşayamaz. Bunun yanı sıra insanı ve sıkıntıyı sadece resmediyor Ceylan; davranış kalıplarını göstermekle yetinip yüzeyselleştiriyor. Gözlemlenen, tanık olunan olguların anlatımı, herkesin yapabileceği bir şeydir; sanatçı ise olguyu salt estetik kaygılarla betimlemez, suret çekmez; aynı zamanda olgudan hareketle yeni bir gerçekliğe, fikre, anlama ulaşır. "**Bir zamanlar Anadolu'da**" bu anlamdan yoksun.

Üstelik filmin kurgusunu oluşturan hikayeler verilirken açık bir anlatım yok; neredeyse her karesinde küçük ipuçları verip işi bilmeceye dönüştürüyor film. Olayları anlamak seyircinin tahminlerine kalıyor. Anlatılmak istenen, neden açık, yalın anlatılmıyor da dolambaçlı yollara gidiliyor? Eğer ağır sansür veya baskı durumları yoksa sanatta dolambaç sadece biçimi zorlar; öz kaybolur.

'Hayat her yerde hayattır'

Filmin görüntüleri çok çarpıcı ve başarılı fakat görüntülerin çoğu yerde öne geçmesi; aşırı vurgulanması zaten açığa çıkamayan anlam ve hikayeyi iyiden iyiye gölgede bırakıyor. Konuşmaların, diyalogların olduğu çoğu yerde kamera tüm dikkatinizi yoğun bir sesle birlikte farların ışığında aydınlanmış otlara, gecenin karanlığında dönen kıvrılan yollara, rüzgarda uçan nesnelere yönlendiriyor. Ayrıca filme neden konulduğu anlaşılmayan sahneler de mevcut: Mesela satır satır verilen, hikayeye belirgin bir katkısı olmayan uzun tutanak sahneleri... Doktorun, zanlının suçunun bir bölümünü -o da nedeni açık değil- gizlediğini anlatmak için uzun uzadıya verilen öğrendirici otopsi sahnesi. Muhtarın kızının çay dağıttığı sahne ise gereksizliğinin yanı sıra kadına yönelik cinayetçi ve dar bakışı sergiliyor: Savcı ve doktor o üçü köyde, kızın çürüyüp gidecek olan güzelliğine üzülmeler; oysaki kaybolup gidecek değil güzellik midir yoksa bir bütün olarak insan mı, insan yaşamı mı? Ayrıca kırsaldaki yaşamlar bir çürüyüş müdür? Bu bakış, hayatın devinimini kavrayamamaktır. Dostoyevski'nin dediği gibi "Hayat her yerde hayattır"; önemli olan eşit ve özgür bir hayatın ütopyasıdır.

Ceylan insana, topluma yaşama daha derinden baktığında, acının içindeki umudu keşfettiğinde, gerçekliğe yaklaşmanın gücünü insanlığa hissettirecektir. İşte bu his insanlık serüveninde asla kaybolmaz; gideceği yere kadar gider.